

FRAMTIDA NORDISKT UTBILDNINGSSAMARBETE

Svar på dagens och morgondagens utmaningar

Nordiska
ministerrådet

FRAMTIDA NORDISKT UTBILDNINGSSAMARBETE

Svar på dagens och morgondagens utmaningar

ANP 2017:777

ISBN 978-92-893-5241-3 (PRINT)

ISBN 978-92-893-5242-0 (PDF)

ISBN 978-92-893-5243-7 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2017-777>

© Nordiska ministerrådet 2017

Layout: Gitte Wejnold

Omslagsfoto: Unsplash.com

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och en viktig del av europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill styrka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Nordens Hus

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

www.norden.org

Ladda ner nordiska publikationer: www.norden.org/nordpub

INNEHÅLL

Sammanfattning	7
Inledning	8
Varför ska vi samarbeta i Norden?	10
Vision för det nordiska samarbetet	10
Samarbetsformer och instrument för samarbetet	14
Nordiska avtal	14
Utbildnings- och nätverksprogram	14
Institutioner	14
Nätverk och projekt för kunskapsuppbyggnad	14
Rekommendationer för det nordiska samarbetet på utbildningsområdet	16
1. Ministermöten och samarbetsprocesser	16
Tema för mötena	17
Förberedelser inför mötena	17
Mötenas genomförande	18
Sekretariatets roll	18
Ny vision för det utbildningspolitiska samarbetet	19
2. En gemensam utbildnings- och arbetsmarknad i Norden	22
3. Gemensam kunskapsgrund	24
4. Nordiska digitala plattformar för leverans av utbildning	26
5. Universitetssamarbete, innovation och forskarutbildning	28
6. Nordisk identitet och bildning	32
Bilaga 1	
Strategisk arbeid om fremtidig nordisk utdannings samarbeid – mandat for høynivågruppe	35
Bilaga 2	
Gemensamma nordiska utmaningar på utbildningsområdet	41

Petter Skarheim, Aida Hadzialic och Thomas Wilhelmsson

Sammanfattning

Det norska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2017 önskade en diskussion kring hur det framtida nordiska samarbetet inom utbildning, som sker i regi av Nordiska ministerrådet, kan förstärkas och förnyas. För att få ett kritiskt perspektiv utifrån tillsattes en högnivågrupp bestående av Aida Hadzialic, tidigare gymnasie- och kunskapslyftsminister (Sverige), Thomas Wilhelmsson, kansler vid Helsingfors Universitet (Finland) samt Petter Skarheim, departementsråd på Kunnskapsdepartementet (Norge). Gruppen har sedan våren 2017 arbetat med att diskutera nordiska styrkepositioner, utmaningar och samarbetsmöjligheter inom utbildningsområdet.

Denna rapport, som läggs fram till Ministerrådet för forskning och utbildning (MR-U) den 6 november 2017, presenterar gruppens rekommendationer i sex punkter under huvudrubrikerna: Ministerrådsmöten och processer för samarbetet, En gemensam utbildnings- och arbetsmarknad i Norden, Behov av gemensamt kunskapsunderlag, Nordiska digitala plattformar för utbildning, Universitetssamarbete, Innovation och forskarutbildning samt Nordisk identitet och bildning.

Inledning

Norge har ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2017. Mot bakgrund av det norska ordförandeskapets förslag på utbildnings- och forskningsområdet beslutade Nordiska ämbetsmannakommittén för utbildning och forskning (ÄK-U) vid sitt möte den 7 februari 2017 att inleda ett strategiskt arbete om framtida nordiskt samarbete på utbildningsområdet.

För att få ett kritiskt perspektiv utifrån tillsattes en högnivågrupp som har haft i uppgift att komma med förslag på hur det nordiska samarbetet på utbildningsområdet som sker inom ramarna för Nordiska ministerrådet ska förstärkas och förnyas samt bidra till konkreta svar på dagens och morgondagens utmaningar.

Gruppen har diskuterat Nordens styrkor, utmaningar och samarbetspotential vid en rad möten och vid sitt deltagande på det årliga oformella direktörmötet som äger rum mellan utbildnings- och forskningsdepartementen. I denna rapport sammanfattas gruppens diskussioner och förslag. Rapporten kommer att läggas fram till Ministerrådet för forskning och utbildning (MR-U) den 6 november 2017. Genom rapporten vill gruppen bidra till en bra och aktuell politisk dialog om det viktiga framtida nordiska samarbetet på utbildningsområdet och till att skapa en förnyad vision om en gemensam nordisk marknad för utbildning och arbete.

Högnivågruppens mandat placerar dess arbete i en vidare kontext, bland annat i ljuset av den pågående reformprocessen i Nordiska ministerrådet och MR-U:s samarbetsprogram.

I mandatet anges följande avgränsning av gruppens uppdrag:

"Gruppens arbete ska omfatta nordiskt samarbete kring förskola, skola, yrkesutbildning, vuxenutbildning och högre utbildning i regi av Nordiska ministerrådet."

"Gruppen ska inte beskriva och utvärdera det nuvarande nordiska utbildningssamarbetet, utan mot bakgrund av det kunskapsunderlag som gruppen utarbetat, synpunkter från andra aktörer och gruppens egna bedömningar ge konkreta rekommendationer för det framtida nordiska utbildningssamarbetet."

Högnivågruppens mandat framgår i sin helhet av bilaga 1.

Under 2017 har högnivågruppen hållit möten den 2 maj (Oslo), den 16 juni (Köpenhamn), den 24 augusti (Lørenskog) och den 3 oktober (Köpenhamn). Nordiska ministerrådets sekretariat och Kunnskapsdepartementet i Norge har bistått gruppen med sekretariatsbetjäning.

FOTO: UNSPLASH.COM

FOTO: UNSPLASH.COM

Varför ska vi samarbeta i Norden?

Var för sig är de nordiska länderna små, men tillsammans utgör vi med våra 25 miljoner invånare den elfte största ekonomin i världen. Norden är förmodligen redan i dag en av världens mest integrerade regioner. Det gäller också våra utbildnings- och arbetsmarknader. Vi har långa traditioner av gott samarbete som bygger på gemensamma värderingar och en vilja att uppnå resultat som bidrar till en dynamisk utveckling som ökar Nordens kompetens och konkurrenskraft. Men trots vårt goda samarbete och våra likheter finns det också frågor där vi är olika. Norden har mycket gemensamt men i vissa situationer har våra länder valt att finna

skilda lösningar på liknande problemställningar. Genom att lära av varandras goda exempel och genom att samarbeta och finna gemensamma lösningar finns det stora vinster att hämta så att vår region kan bli ännu starkare och ännu mer integrerad.

Vision för det nordiska samarbetet

Högnivågruppen har i sitt arbete bland annat hämtat inspiration från den överordnade visionen för det nordiska samarbetet, *Norden – tillsammans är vi starkare*, som formulerades av de nordiska samarbetsministrarna (MR-SAM) 2014:

Ett gränslöst Norden

Arbetet med att skapa optimala förutsättningar för att medborgare och företag ska kunna röra sig fritt mellan de nordiska länderna är en av det nordiska samarbetets mest centrala utmaningar. Vi vill förstärka denna insats, bland annat för att säkerställa att ny nationell lagstiftning och de nordiska ländernas genomförande av EU-lagstiftningen inte skapar nya gränshinder i Norden.

Ett innovativt Norden

Norden är en innovativ region med fokus på välfärd, utbildning, kreativitet, entreprenörskap, hållbarhet och forskning. Vi vill fortsätta att arbeta för ett nära samarbete där vi uppnår högre kvalitet och större effektivitet genom att gemensamt hantera konkreta utmaningar som är av betydelse för de nordiska medborgarna.

Ett synligt Norden

Norden och de nordiska länderna har en stark profil ute i världen, och det nordiska varumärket är välkänt. Det finns ett växande intresse för de nordiska erfarenheterna av att bygga upp och vidareutveckla samhällen som präglas av hög produktivitet, social trygghet, jämställdhet och en bra miljö. Vi vill arbeta aktivt för att fortsätta att profilera Norden globalt i "Team Norden-andan". Samtidigt har kunskapen om det nordiska samarbetet minskat bland medborgarna i Norden, och här vill vi göra en avgörande insats för att informera om samarbetet.

Ett utåtriktat Norden

De nordiska länderna deltar i många olika internationella forum. Vi vill fortsätta att förstärka den nordiska samordningen av internationella ämnen på områden där detta är av gemensamt intresse. Vi vill arbeta för att säkerställa att det nordiska samarbetet i internationella frågor kompletterar det samarbete som äger rum i andra organisationer.

I sitt utbildningssamarbete har Norden fokus på välfärd, utbildning, forskning, kreativitet, entreprenörskap, barn och unga, hållbarhet och jämställdhet, enligt MR-SAM:s överordnade vision. Genom hela utbildningskedjan har Norden en unik tradition av gratis utbildning, ett sammanhängande utbildningssystem och en strävan efter jämställdhet. MR-U stödjer MR-SAM:s vision genom samarbetsprogrammet Kvalitet och relevans i utbildning och forskning som gäller från och med 2015. Av programmet framgår att MR-U:s vision för det nordiska samarbetet om utbildning och forskning är att Norden också i framtiden ska kunna vara en ledande region för kunskap och välfärd. Samarbetet tar sin utgångspunkt i önskan om att skapa en välfungerande utbildnings- och forskningsgemenskap i Norden.

Samarbetet är väl förankrat i aktuella professionella miljöer och bidrar i hög grad till att involvera civilsamhället. Även

ett starkt utbildningsområde har sina utmaningar. I arbetet med att ge rekommendationer för ett stärkt nordiskt samarbete har högnivågruppen tagit utgångspunkt i de utmaningar som de nordiska länderna står inför på utbildningsområdet och som beskrivs närmare i bilaga 2. Högnivågruppen vill emellertid också peka på behovet av politiska diskussioner och initiativ, och behovet av att bättre kunna synliggöra hur resultat som skapas inom MR-U:s utbildnings- och stödprogram bidrar till förverkligandet av politiska mål och prioriteringar.

Högnivågruppen anser därför att man i ett framtida förstärkt nordiskt samarbete närmare bör undersöka hur de enskilda länderna med fördel kan samarbeta kring dessa utmaningar, vilka gemensamma ambitioner länderna vill formulera och vilka samarbetsinstrument som kan användas.

Samarbetsformer och instrument för samarbetet

MR-U har en lång tradition av konstruktivt samarbete inom utbildningsområdet. Det nuvarande nordiska samarbetet innefattar ett brett utbud av samverkans- och stödformer, alltifrån förpliktande gemensamma avtal, regelverk och standarder via ekonomiskt stöd till utbildningsprogram och projekt till arbete med att ta fram kunskapsunderlag och dela gemensamma erfarenheter. De nuvarande aktuella instrumenten framgår av listan nedan:

Nordiska avtal

1. Konventionen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om rätten att använda nordiska språk hos myndigheterna i ett annat nordiskt land (Språkkonventionen)
2. Deklaration om nordisk språkpolitik (Språkdeklarationen)
3. Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om tillträde till högre utbildning
4. Nordisk deklARATION om erkännande av bevis avseende högre utbildning – "Reykjavik-deklarationen"
5. Avtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om nordisk utbildningsgemenskap på gymnasienivå

Utbildnings- och nätverksprogram

6. Nordplus
7. Nordic Master Program (NMP)
8. Nordiskt nätverk för vuxnas lärande (NVL)
9. Nordisk Sprogkoordination (NOSK)

Institutioner

- NordForsk (forskningsområdet)

Nätverk och projekt för kunskapsuppbyggnad

- Tillfälliga arbetsgrupper och projekt
- Mötesplatser för erfarenhetsutbyte, kunskapsdelning, lärande och ömsesidig inspiration
- Studier, analyser, utredningar och utvärderingar m.m.
- Samarbete och dialog med nordiska sammanslutningar och organisationer inom MR-U:s portfölj

FOTO: BENJAMIN SUOMELA/NCJ.PEN.ORG

FOTO: UNSPLASH.COM

Rekommendationer för det nordiska samarbetet på utbildningsområdet

Utgångspunkten för högnivågruppens arbete har varit en ambition, som gruppen delar, att göra Norden till en visionärt ledande region i världen i utbildningsfrågor. En region som inte bara utformar de bästa och mest sammanhängande utbildningssystemen, utan också visionärt inspirerar andra delar av världen och drar till sig och utbildar talanger.

Norden har alla förutsättningar för detta: Vi har en helhetssyn på utbildning, vi har traditionen att inte ta betalt för våra utbildningar och vi strävar efter jämställdhet. Vi har tradition av och förmåga att främja kreativitet, innovation och respekt för individen.

Högnivågruppen vill peka på följande ambitioner och mål för ett förstärkt och förnyat nordiskt samarbete på utvecklingsområdet. Gruppens rekommendationer har samlats under sex rubriker. Under varje rubrik ges förslag på tänkbara instrument som kan användas i det nordiska samarbetet.

1. MINISTERMÖTEN OCH SAMARBETS-PROCESSER

Norden bör samarbeta om:

- att göra ministermötena och deras dagordningar mer politiskt aktuella och relevanta

- att ägna större uppmärksamhet åt arbetet med att utforma väl fungerande processer så att det nordiska samarbetet kan utvecklas ännu mer
- att formulera en ny vision för vårt nordiska utbildningssamarbete.

Det är viktigt att arbeta med struktur, regler och lagstiftning, men ett tydligare fokus på processer som främjar nordiskt samarbete är helt centralt. Det enkla svaret på hur man kan styrka det nordiska samarbetet är att förstärka förankringen i de nordiska utbildningsdepartementen. De nordiska departementen är i hög grad politiskt styrda, och en stor del av aktiviteten i ett departement definieras av dess roll som sekretariat för politisk styrning. Det som är viktigt för ministrarna är även viktigt för ämbets- och tjänstemännen i departementet. För att stärka det nordiska samarbetet måste det bli viktigt för ministrarna. Utifrån respons från utbildningsdepartementen och ämbetsverken i de nordiska länderna är gruppens klara intryck att det nordiska samarbetet är svagt politiskt förankrat i huvudstäderna.

I dagsläget möts ministrarna en till två gånger årligen i Nordiska ministerrådets regi. Vad behövs för att de nordiska utbildningsministrarna ska värdesätta dessa möten med sina nordiska kollegor?

Och hur kan mötena bli en vitamininjektion och inspiration till arbetet med den egna nationella agendan?

Tema för mötena

För att de nordiska ministrarna ska vilja prioritera det nordiska samarbetet, behöver agendan och de teman som ska diskuteras vara av relevans för ministrarna. Vi anser att följande är viktigt:

- Temana ska ge ett mervärde nationellt och bidra till att lösa de nordiska ländernas utmaningar på utbildningsområdet. Som denna rapport visar skulle det inte vara krävande att identifiera teman av gemensamt intresse för samtliga nordiska ministrar.
- Det bör finnas fler möjligheter att diskutera strategiskt, långsiktigt och visionärt samarbete.
- Det är önskvärt med färre teman så att man kan gå in på varje enskilt tema mer på djupet. Idag är det för många teman på agendan, vilket bidrar till att diskussionerna blir korta och ofullständiga. Det bör vara möjligt att fokusera på ett tema över längre tid. Man kan mötas vid flera tillfällen och diskutera temat på djupet, och gå in på vad som kan göras i varje enskilt land mer konkret. Detta skulle i mycket högre grad bidra till att man kan följa upp diskussionerna som hålls.

- Agendapunkter som berör tekniska och administrativa frågor är tidskrävande och kan vid många tillfällen beslutas via skriftliga förfaranden. Där det är möjligt bör sådana punkter avlägsnas från agendan.
- Erfarenhetsutbyte är värdefullt i sig. Ett tema behöver inte vara förankrat i, eller utmytna i, ett samarbetsinitiativ.

Förberedelser inför mötena

Ministrarna bör i högre grad uppleva att de äger agendan. För att så ska ske menar vi att följande kan vara viktigt:

- Någon nära ministrarna behöver få en större roll vid utformandet av dagordningen. För att säkra att ministrarna upplever att de får ett reellt utbyte av mötena är det viktigt att de känner igen agendapunkterna och har en klar förståelse för varför varje enskild punkt står med.
- För att tematiken inte ska bli ad hoc bör det finnas ett fast organiserat nätverk av personer (nära ministern) med deltagare från samtliga nordiska länder. Denna grupp bör utveckla dagordningen och upplägget för mötena i samarbete med sina ministrar och med sekretariatet. Förslaget bör inte leda till att det bildas en ny nivå mellan MR-U och ÄK-U men till en högre prioritering av samarbetet i

departementen och en närmare kontakt till ministrarna. De personer som utses till detta i länderna ska vara en länk mellan ministrarna och ÄK-U och också ha kontakt med sekretariatet. Förslaget ska inte medföra ökad byråkratisering eller större avstånd mellan MR-U och ÄK-U. Man bör också diskutera om de tjänstemän som sitter i ÄK-U är tillräckligt högt placerade.

- Ledningen av gruppen kan följa ordförandeskapet, men man bör undvika att varje enskilt ordförandeskap ska tänka ut något nytt eller komma med helt nya initiativ. Den röda tråden är viktigare.

Mötenas genomförande

Det nuvarande formatet är inte optimalt. Mötesupplägget leder till att det ibland kan upplevas som ett "mini-FN", vilket bidrar till att det blir väldigt formellt. Detta kan verka hämmande. I ett nordiskt sammanhang kan man i mycket högre grad vara informell och ministrarna önskar själva att mötena ska bli en viktig arena för att bättre lära känna de nordiska kollegorna, en *safe haven with friends*. Vi menar att följande kan vara viktigt:

- Mötena får inte bli för regisserade. Det bör finnas utrymme för in-

formella samtal under pauserna. Idag är mötena alltför styrda och det finns liten möjlighet för ministrarna att prata helt fritt. De omfattande mötesunderlagen bidrar till mötenas formella prägel och bör därför reduceras.

- Ett högt antal deltagare kan ha en hämmande inverkan på diskussionen och antalet deltagare bör därför begränsas. Kanske det vid enskilda tillfällen endast bör vara ministrarna (med en bisittare) som ska sitta runt bordet?
- Vid mötenas genomförande bör man ta initiativ till färre, kortare och mer analytiska inslag. Mer tid bör avsättas till diskussion och erfarenhetsutbyte.
- Det skulle vara en fördel om ministrarna även kunde avsätta kvällen före till en informell middag.

Sekretariatets roll

Alla de ovan nämnda punkterna skulle i viss utsträckning utmana den roll Nordiska ministerrådets sekretariat har idag. För att genomföra flera av förslagen skulle det vara nödvändigt att förflytta mycket av ansvaret från sekretariatet till departementen. Expertkunskapen inom de olika fälten på utbildningsområdet finns idag hos departementen, inte hos sekretariatet. Ska man lyckas sätta igång stora,

strategiska diskussioner kommer det i framtiden vara nödvändigt att de nordiska länderna, i ordförandeskapets regi, tar ett större ansvar för innehåll och genomförande.

Ny vision för det utbildningspolitiska samarbetet

Som tidigare nämnts har utgångspunkten för högnivågruppens arbete varit en ambition om att göra Norden till en visionärt ledande region i världen vad gäller utbildningsfrågor. En region som inte bara utformar de bästa och mest sammanhängande utbildningssystemen, utan också visionärt inspirerar andra delar av världen och drar till sig och utbildar talanger.

För att göra den utbildningspolitiska dagordningen mer aktuell bör de nordiska utbildnings- och forskningsministrarna (MR-U) också formulera en ny vision för utbildningsområdet som spänner brett och omfattar förskola, grundskola, gymnasienivå, yrkesutbildning, högre utbildning och forskarutbildning samt språk. Visionen bör svara på vilket utbildningssamarbete vi önskar och vad som kännetecknar ett bra utbildningssystem i vår tid.

Instrument som kan användas:

- En stärkt process mellan ämbetsmannakommittén och ministerrådet, som leds av ordförandelandet i nära samarbete med Nordiska ministerrådets sekretariat.
  - MR-U bör påbörja en process, där de diskuterar och utvecklar en ny vision för det nordiska samarbetet på utbildningsområdet.
-

FOTO: UNSPLASH.COM

FOTO: ADIL SADIKU, NORDEN.ORG

2. EN GEMENSAM UTBILDINGS- OCH ARBETSMARKNAD I NORDEN

Norden bör samarbeta om:

- att skapa en gemensam nordisk utbildningsmarknad där vi i de nordiska länderna utbildar oss hos varandra, undervisar i varandras länder och kan använda våra utbildningar hos varandra
- att stimulera och bana väg för en ökad rörlighet över gränserna i Norden, både för elever, studerande, lärare och forskare.

Nordens utbildnings- och arbetsmarknader hör i dag till världens mest integrerade. Trots det finns det mycket att vinna på att Norden i ännu högre grad målinriktat försöker skapa en gemensam utbildnings- och arbetsmarknad i Norden. En gemensam utbildningsmarknad ska inte bara omfatta gymnasial och eftergymnasial utbildning, utan även grundskola och yrkesutbildning. En gemensam utbildningsmarknad inkluderar bred användning av praktik i varandras länder och på varandras arbetsplatser, både privata och offentliga.

Det krävs en ökad insats för att se till att så många utbildningar som möjligt i regionen erkänns automatiskt i de övriga länderna. Det ska inte bara gälla yrken med krav på auktorisation, utan också områden som regleras av branschen snarare än genom lagstiftning.

En gemensam nordisk utbildningsmarknad kommer att skapa långt bättre villkor för en tydligare nordisk insats på den globala utbildningsmarknaden. Det växande internationella intresset för den nordiska utbildningstraditionen och didaktiken kan tillgodoses genom ett närmare samarbete om utbildningsexport. Norden kan bidra till att sätta en hög standard.

En gemensam nordisk utbildningsmarknad kräver, i de akademiska miljöerna, att det också i praktiken finns en gemensam akademisk arbetsmarknad. Detta ställer krav både på social- och skatterättsliga och andra regleringar, men förutsätter också en aktiv rekryteringspolicy i denna riktning bland de nordiska institutionerna för högre utbildning.

Instrument som kan användas:

- Samarbete inom Bolognaprocessen om ömsesidigt erkännande av utbildningar.
  - Samordnat genomförande av EU:s direktiv om erkännande av yrkeskvalifikationer, inbegripet utökad tillämpning av automatiskt erkännande. MR-U bör ge länderna i uppdrag att utreda hur uppdraget ska lösas.
  - MR-U bör ge länderna i uppdrag att arbeta för att erkänna varandras ackrediteringssystem.
  - Samordnad dialog och avtal med branscherna i Norden med syfte att avlägsna hinder som följer av branschernas egna regler och uppnå automatiskt erkännande av kvalifikationer.
  - Samarbete om att avlägsna hindren för en gemensam akademisk arbetsmarknad i Norden.
  - Stöd och incitamentsstrukturer som främjar rörlighet, t.ex. Nordplus och Nordic Master Programme.
  - Se till att studerande i Norden är väl informerade om de många möjligheterna att studera i ett annat nordiskt land, t.ex. genom lättillgänglig gemensam digital information.
-

3. GEMENSAM KUNSKAPSGRUND

Norden bör samarbeta om:

- att etablera en gemensam kunskapsgrund på utbildningsområdet genom att använda de unikt goda data som Norden har
- att etablera gemensamma försök, "laboratorier" och miljöer för att testa nya idéer och metoder, och låta den kunskapen komma oss alla till godo
- att utveckla metoder för att inkludera studenter i kvalitetsarbetet och hitta gemensamma metoder och indikatorer för att mäta kvaliteten.

Det behövs information och en solid kunskapsgrund när utbildningspolitiska utformas och genomförs. Norden bör i högre grad samarbeta om att etablera bästa möjliga kunskapsgrund för att klara de utmaningar och ta vara på de möjligheter som i så hög grad är gemensamma för våra länder. Med vår solida och omfattande statistik och våra många indikatorer och register är Norden förmodligen den region i världen som har de bästa datamässiga förutsättningarna för att bedriva forskning inom

fältet. Dessa unikt goda data kan utnyttjas ännu bättre om kunskapen tas fram inom ramen för nordiskt samarbete.

Frågor om kvalitet i den högre utbildningen har en central betydelse både i det nordiska samarbetet och i EU-samarbetet. Norden bör samarbeta om att utveckla plattformar för diskussion, professionell utveckling och erfarenhetsutbyte bland de viktigaste intressenterna inom kvalitetssäkring. I det här sammanhanget är det också viktigt att arbeta med att utveckla gemensamma metoder och indikatorer för att mäta kvaliteten och att inkludera de studerande i kvalitetsarbetet.

Norden kan inte bara samla mer information och bygga vidare på kunskapsgrunden, utan måste också etablera faktiska försök och *1:1-laboratorier* där metoder, processer och idéer testas till gagn för oss alla.

Norden kan till stor nytta för oss själva – och som inspiration för andra – sammanställa och ge ut en nordisk pendang till OECD:s publikation *Education at a Glance*.

Instrument som kan användas:

- Närmare samarbete om att etablera en gemensam kunskapsgrund – här skulle det vara naturligt att involvera NordForsk.
  - Närmare samarbete om statistik på utbildningsområdet – utnyttja de unikt goda data som Norden har.
  - Etablera plattformar där myndigheter som arbetar med kvalitets-säkring kan utbyta erfarenheter och utveckla metoder och indikatorer för att mäta kvalitet inom högre utbildning.
  - Inleda konkreta försök och inrätta mindre "laboratorier" för att testa och utveckla metoder, idéer och processer; anordna gemensamma workshops för tjänstemän och lärare på olika nivåer för utbyte av erfarenheter.
  - Ge ut en årlig nordisk publikation av typen *Education at a Glance*.
-

4. NORDISKA DIGITALA PLATTFORMAR FÖR LEVERANS AV UTBILDNING

Norden bör samarbeta om:

- att stimulera utvecklingen av nordiska digitala plattformar för leverans av utbildning och undervisning med målet att skapa ett utbyte mellan våra utbildningsinstitutioner
- att stimulera utbildningsinstitutionerna att utveckla och introducera nya former av nätbaserad undervisning, till exempel *Massive Open Online Courses* (MOOCs)
- att utveckla spännande och kreativa utbildningsmiljöer som är en kombination av digitala plattformar och fysiska campus, där den fysiska miljön och campus erbjuder mer än bara de digitala tjänsterna.

Digitaliseringen kommer i grunden att förändra vårt sätt att undervisa och tillägna oss kunskap, liksom hur vi utformar våra utbildningsinstitutioner. I Norden måste vi samarbeta om detta i ännu högre grad. Information och undervisning levereras i långt högre grad via digitala plattformar. Dessa utvecklas

idag i stor utsträckning av stora internationella it-företag utanför Norden. Vi i Norden måste i högre grad verka för att vi själva ska kunna utveckla och dela sådana digitala plattformar. Digitala plattformar för utbildning är inte bara en teknisk aspekt, utan de påverkar även pedagogik och didaktik – ett område där Norden har mycket att bidra med.

Utbildningsvägar, utbildningsprogram och examensförfaranden kan utvecklas genom ett nära samarbete för användning i hela Norden, kopplat till nordiska titlar och nordiska examina.

Mer generellt innebär digitaliseringen att utbildningsinstitutionerna på alla nivåer måste utvecklas och förändras i betydande mån. För institutionerna för högre utbildning innebär den snabba globaliseringen av utbildningsmarknaden dessutom att konkurrensen om studenter och personal blir allt starkare. Då alla nordiska universitet och utbildningsinstitutioner står inför likartade krav på snabb förändring, finns det anledning att i omfattande grad utväxla erfarenheter av detta utvecklingsarbete.

Instrument som kan användas:

- Stimulera utveckling av digitala plattformar för leverans av utbildning och lärande med fokus på nordiska traditioner inom undervisning, lärande och didaktik. MR-U bör vidta åtgärder för att stimulera efterfrågan på digitalt undervisningsmaterial/förlopp.
  - Stimulera utveckling av utbildningsvägar med målet att kunna dela dessa mellan nordiska länder och utbildningsinstitutioner, häribland uppmana till och stödja gemensamma, nordiska utbildningsvägar som kan kopplas till gemensamma titlar och gemensam examination.
  - Arbeta för att nationella regelverk inte ska vara ett hinder för gemensamma nordiska studieprogram och studentutbyten samt aktivt säkerställa möjligheten att utveckla gemensamma nordiska utbildningsvägar på modulinivå såväl som på programnivå så att utbildningsinstitutioner och utvecklare kan bilda en stor gemensam nordisk marknad för digitala plattformar och undervisningsbanor. MR-U bör formulera ett uppdrag som ser över standarder och identifierar hinder.
  - Målrakta det gemensamma arbetet med att utforma morgondagens universitet, utbildningsinstitutioner och campus – analogt och digitalt samt främja utveckling av nordiska digitala undervisningsresurser, gärna med koppling till nationella resurser.
-

5. UNIVERSITETSSAMARBETE, INNOVATION OCH FORSKAR-UTBILDNING

Norden bör samarbeta om:

- att utnyttja och bygga vidare på Nordens ställning som en av världens starkaste universitetsregioner, bland annat genom att samla och stärka små och fragmenterade akademiska miljöer
- att skapa en kunskapsmässig infrastruktur för ett nordiskt innovationsområde, med hänsyn inte bara till digitala och tekniska frågor utan även för att bidra till innovativa samhällslösa lösningar
- att stärka en gemensam nordisk forskarutbildning genom forskarkurser för att ge nordiska forskare en nordisk bas att utgå från i senare internationell verksamhet
- att stärka samarbetet mellan nordiska universitet i utlandet.

Högnivågruppen noterar att dess uppdrag omfattar utbildningssamarbete. Gruppen går därför inte in på den viktiga frågan om samarbete inom forskningen, som utretts av andra grupper (se särskilt rapporten Vilja till forskning?).

Som en fördjupning av rekommendationen ovan – En gemensam utbildnings- och arbetsmarknad i Norden – bör vi i det nordiska samarbetet utnyttja det

faktum att Norden är världens starkaste universitetsregion. Hela sju nordiska universitet ligger bland de bästa i den så kallade *ARWU (Shanghai)-rankingen*. Norden är därmed världens tredje starkaste universitetsregion i absoluta tal, efter USA och Storbritannien. I förhållande till invånarantalet är vi starkast i världen. Det bör vi kunna utnyttja bättre än idag.

En viktig aspekt bör vara arbetet med att samla och säkra tillräcklig kritisk massa och kunskapsbas inom varje akademiskt fält och varje utbildning. Det kräver en aktiv och markant vilja att arbeta med "SAK"-dagordningen (samarbete, arbetsdelning, koncentration). Små och kanske isolerade akademiska miljöer eller utbildningsriktningar bör i högre grad stimuleras att samarbeta för att uppnå kritisk massa. Genom strategiska högskoleallianser kan den starka samarbetspotentialen på nordiskt plan utnyttjas bättre än i dag. Genom sådana allianser, som redan existerar på vissa områden, kan man mer fokuserat utnyttja det nordiska mervärdet. Genom lämpliga incitament kan sådana allianser och samarbetsformer, t.ex. gemensamma institutsstrukturer, stimuleras. Som ett exempel kan nämnas Nord-Forsks pågående arbete för medfinansiering av nya universitetskonsortier.

Norden bör sträva efter att skapa en kunskapsmässig infrastruktur för ett

nordiskt innovationsområde, med hänsyn inte bara till digitala och tekniska frågor utan även till innovativa samhällsliga lösningar. Nordens starka varumärke på utbildningsområdet bör utnyttjas bättre för att marknadsföra det gemensamma nordiska utbildnings- och innovationsområdet.

Inom hela utbildningssektorn bör man tydligare fokusera på elevinnovation och studentkreativitet i samarbete mellan skolor, universitet och forskning samt arbets- och näringsliv. Ett mycket konkret sätt att stimulera innovation över de nordiska gränserna är att anordna innovationstävlingar för utbildningsinstitutioner på olika nivåer. Genom en återkommande och prestigefylld Nordic Challenge för elev- och forskarinnovation kan man stimulera både innovation och nordiskt samarbete.

Samarbetsrelationer – även de nordiska – etableras tidigt under utbildningen och fortsätter ofta genom hela karriären. En samarbetsform som tidigare har fungerat fint, men som nu har minskat i omfattning, är de nordiska forskarkurserna. Det konceptet bör stärkas som generell möjlighet för de olika disciplinerna och inte bara inom ramen för Centres of Excellence och andra särskilda projekt. Nordiska forskarkurser kan bli en ännu mer central del av en gemensam utbildningsmarknad med ännu närmare

samarbete mellan de högre utbildningarna och deras institutioner.

Det nordiska universitetssamarbetet kan stärkas i Norden, men det är också viktigt att möjliggöra ett intensivare nordiskt samarbete utanför Norden. Ur andra länders perspektiv har våra nordiska utbildningsinstitutioner och traditioner mycket gemensamt.

Norden bör därför stärka samarbetet och incitamenten till ett närmare och mer intensivt universitetssamarbete i utlandet. Det ska ske genom etablering av nordiska center och andra former av stöd. Denna typ av gemensam nordisk närvaro inom utbildning och forskning utanför Norden kommer inte bara att svara mot det stora intresset för Norden och våra lösningar, utan också stärka det nordiska samarbetet. Närvaron kommer även att fungera som utgångspunkt och plattform för ett tydligare samarbete om utbildningsexport genom ett starkare nordiskt varumärke.

Instrument som kan användas:

- Ingå inomnordiska avtal om SAK för högre utbildningar, så att små och fragmenterade akademiska miljöer i Norden uppnår tillräcklig tyngd och kritisk massa.
  - Satsa på att utnyttja Nordens starka utbildningsvarumärke i marknadsföringen av det nordiska utbildningsområdet.
  - Skapa och upprätthålla incitament för strategiskt samarbete mellan högskolor över gränserna i Norden.
  - Skapa incitament, stöd och engagemang i hela utbildningssystemet för studentkreativitet och elevinnovation genom tävlingar, till exempel en årlig *Nordic Challenge*.
  - Bredda möjligheterna att ordna nordiska forskarkurser samt bygga upp gemensamma nordiska kursdatabaser för doktorander.
  - Skapa incitament och möjligheter till stöd för uppbyggnad och stärkande av en gemensam nordisk närvaro utanför Norden på universitetsnivå; Nordiska Hubs, Campus och Center – gemensamma utbildningscenter utanför Norden.
-

FOTO: JOHANNES JANSSON / NORDEN.ORG

6. NORDISK IDENTITET OCH BILDNING

Norden bör samarbeta om:

- att säkerställa att utbildning i Norden bidrar till att forma nordiska medborgare, nordisk bildning och en förståelse av vad som utgör nordisk identitet och gemenskap över nationsgränserna. Det nordiska perspektivet ska vara ett komplement till internationaliseringen och nationellt fokus.
- att göra det möjligt för elever och studenter att få konkreta erfarenheter av och god kännedom om de nordiska grannländerna, något som på längre sikt kan bidra till att stärka den språkliga och kulturella förståelsen och känslan av nordisk gemenskap.

Utbildning har en grundläggande bildningsaspekt. Just nu finns ett växande intresse för Norden i omvärlden, samtidigt som utbildning, forskning och arbetsliv globaliseras tillsammans med kulturutbudet och medierna. Men stick i stäv med intresset från omvärlden är vi i Norden själva sällan särskilt uppmärksamma på det nordiska perspektivet i vår undervisning och forskning. Därför behöver vi stärka medvetandet om Norden och vad som utgör den nordiska identiteten samt vad som kan bidra till känslan av samhörighet. Här är lärarna centrala, liksom deras möjligheter att bilda nordiska nätverk och utveckla sina kunskaper om Norden.

Det har till och med påståtts att undervisningen om andra nordiska länders språk,

kultur, historia och samhällsförhållanden har minskat på senare år. Om detta är fallet, finns det ännu större skäl att med aktiva åtgärder försöka vända utvecklingen.

Nordenstudier som ämnesområde är svagt utvecklat i de nordiska länderna, med några få specialiserade institutioner vid de nordiska universiteten. Genom att stödja Nordenstudier som akademiskt studieområde kan man stärka basen för undervisningen i Nordenkunskap på alla nivåer av utbildningssystemet. Magister/master-program i Nordenstudier vid universiteten är ägnade inte endast att främja den nordiska identiteten, utan också att locka internationella studenter som är intresserade av den nordiska samhällsmodellen.

Den nordiska samhällsmodellen är ett centralt ämne för Nordenstudier på alla nivåer. Det är också angeläget att intresset för andra språk än det egna modersmålet och engelska stimuleras, häribland intresse för och kunskap om de nordiska grannspråken. På så sätt kan den fortsatta nordiska grannspråksförståelsen över språkgränserna stödjas och stärkas. Ett annat exempel är det kulturutbyte som kan ingå som en del av undervisningen men också uppstå som en följd av rörlighet.

I detta sammanhang är det dock viktigt att de nordiska länderna fortsatt arbetar för att värna våra öppna samhällen och fortsatt visar tolerans gentemot andra kulturer samt är inkluderande och demokratiska.

Instrument som kan användas:

- Införa ett nordiskt perspektiv i arbetet med identitetsskapande i undervisningen som tillägg till det nationella, det globala och andra relevanta perspektiv.
  - Samarbeta om gemensamma moduler, läroportaler och andra läromedel i Nordenstudier på alla nivåer av utbildningssystemet, med ett fokus på den nordiska samhällsmodellen. MR-U bör formulera ett uppdrag som ser över möjligheterna att utveckla sådana medel.
  - Stärka kunskapen om Nordens språk, historia och kulturer som en del av de nationella lärandemålen i undervisningen.
  - Stärka samarbetet med kultursektorn och andra relevanta sektorer över de nordiska gränserna.
-

FOTO: NORDEN.ORG

FOTO: ODDLEIV APNESETH, NORDEN.ORG

Bilaga 1

Strategisk arbeid om fremtidig nordisk utdannings-samarbeid – mandat for høynivågruppe

Bakgrunn og formål

Nordisk ministerråd er det offisielle samarbeidet mellom regjeringene i Norden. I Ministerrådet for utdanning og forsknings (MR-U) samarbeidsprogram har ministrene satt som mål at Norden også i fremtiden vil være en ledende region for kunnskap og velferd. Samarbeidet tar utgangspunkt i ønsket om å skape et velfungerende utdannings- og forskningsfelleskap i Norden der kvalitet og relevans blir vektlagt.

Nordens tid er nu: Nytt Norden 2.0 – næste fase af reformarbejdet, som er Nordisk ministerråds moderniseringsprosess fase 2, har blant annet som mål at Norden skal være verdens mest integrerte region, at samarbeidet skal bidra til bæredyktig vekst, et mer dynamisk nordisk budsjett med større vekt på resultater og en tydeligere prioritering, og at det nordiske samarbeidet skal være tilgjengelig og relevant for borgerne. Det legges også opp til et tettere forhold mellom det formelle og det uformelle nordiske samarbeidet, og økt samhandling med næringsliv og det sivile samfunnet.

Det nordiske felleskapet arbeider også for et sterkt Norden i et sterkt Europa. Det nordiske samarbeidet ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en globalisert omverden.

Samarbeidet under MR-U er blant de største fagområdene i Nordisk ministerråd, og har ca. 24 % av ministerrådets midler og utgjør i 2017 DKK 221 541. Samarbeidet dekker hele utdanningsløpet – barnehage, skole, yrkesopplæring, voksnes læring og høyere utdanning – samt forskning.

Av midlene avsatt til MR-U går ca. 80 % til NordForsk og Nordplus. Hvis vi i tillegg tar med Nordisk nettverk for voksnes læring (NVL), Nordic Master Programme og Nordisk språkkoordinasjon, så er det kun ca. 3 % i "frie" midler til øvrige satsinger.

Den nordiske embetsmannskomiteen for utdanning og forskning (EK-U) besluttet den 7. februar 2017 på EK-U 01/17, etter forslag fra det norske for-mannskapet, å *iverksette et strategisk arbeid på utdanningsområdet med sikte på et fornyet og forsterket nordisk utdannings-samarbeid som skal bidra til konkrete svar på nåtidens og fremtidens utfordringer.*

EK-U ønsker å bidra til økt synlighet av resultater fra samarbeidet på MR-U's område. Nye krav til resultat og effekt i budsjettprosessene i ministerrådet har også aktualisert dette. Blant annet på denne bakgrunn besluttet den nordiske embetsmannskomiteen for utdanning og forskning (EK-U) på sitt møte 01/17 den 7. februar 2017 å iverksette et strategisk

arbeid om fremtidig nordisk utdanningssamarbeid som er nedfelt i dette mandatet.

Formålet med det strategiske arbeidet er å få et kritisk blikk utenfra som kan komme med forslag til et forsterket og fornyet nordisk samarbeid på utdanningsområdet.

Oppgaven

Gruppen skal gi anbefalinger til et forsterket og fornyet nordisk samarbeid på utdanningsområdet innen rammen av Nordisk ministerråd. Aktuelle problemstillinger som ligger til grunn for gruppens arbeid, er blant annet:

- Samarbeider de nordiske landene samt Færøyene, Grønland og Åland i dag om de rette tingene innen utdanning? Samarbeider landene samt Færøyene, Grønland og Åland på den rette måten? Er det nordiske samarbeidet innen utdanning innovativt nok?
- Er erfaringsutveksling, læring og dialog nok – bør landene samt Færøyene, Grønland og Åland gjøre mer konkret sammen? Kan mer systematisk læring og erfaringsutveksling av politikk og tiltak i landene samt Færøyene, Grønland og Åland bidra til flere felles tiltak og/eller utviklingsprosjekter?

- Hvilke behov har sentrale myndigheter for nordisk samarbeid?
- Hva er det viktigste i det nordiske samarbeidet, en top down-tilnærming eller bottom up?
- Er det ulike behov og ønsker i det nordiske samarbeidet innen de ulike områdene; barnehage, skole, yrkesopplæring, voksnes læring og høyere utdanning?
- Hvilken rolle spiller det nordiske samarbeidet på den globale arena? Hva er, eller bør være, det nordiske samarbeidets styrke i relasjon til annet internasjonalt samarbeid i organisasjoner som EU, OECD, UNECO og Europarådet?

Prosess og leveranser

Leveransen skal være en kortfattet og lettlest rapport med klare anbefalinger til fremtidig nordisk samarbeid på utdanningsområdet. Rapporten skal være i linje med de rapporter som er blitt utarbeidet som en del av Nordisk ministerråds strategiske gjennomlysninger.

Nordisk ministerråds sekretariat er ansvarlig for layout og publisering av gruppens rapport.

Det er forventet at gruppen skal kunne delta på enkelte møter i Nordisk minis-

terråds regi underveis i prosessen, og at de presenterer sine anbefalinger når rapporten foreligger.

Organisering/ressurser

EK-U besluttet den 7. februar 2017 på EK-U 01/17, etter forslag fra det norske formannskapet, å nedsette en høynivå-gruppe bestående av tre personer fra de nordiske landene. Mandatet for arbeidet har etterfølgende blitt endelig besluttet den 8. marts 2017 etter en silence procedure i EK-U.

Gruppen skal bestå av personer på høyt nivå, det være seg tidligere politikere og embetsfolk i høyere posisjoner, eventuelt forskere eller andre typer eksperter. Det er viktig at gruppen består av representanter som har god kunnskap på utdanningssektoren, og som har kjennskap til det nordiske samarbeidet.

Nordisk ministerråds sekretariat vil bistå gruppen med sekretariatsbistand.

Avgrensning

Gruppens arbeid skal omfatte nordisk samarbeid om barnehage, skole, yrkesopplæring, voksens læring og høyere utdanning innen rammen av Nordisk ministerråd. Det er et omfattende område gruppen skal vurdere, men det er viktig å se dette i sammenheng. Sekretariatet vil utarbeide et kunnskapsgrunnlag som kan ligge til grunn for gruppens arbeid. Det er også viktig at

eventuelle ulikheter i disse delområdene respekteres og at man utgår fra eventuelle ulike behov og former for internasjonalisering og nordisk samarbeid.

Gruppen skal ikke gi en status og evaluering av det nåværende nordiske utdannings samarbeidet, men på bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget som er utarbeidet til gruppen, de innspill gruppen eventuelt får fra andre aktører, og de vurderinger den selv gjør, gi konkrete anbefalinger om fremtidig nordisk utdannings-samarbeid.

Det er ikke forventet en utstrakt prosess med innspill fra ulike aktører, men gruppen står fritt til å kontakte dem de selv måtte ønske i prosessen.

Milepæler

Tidsramme og milepæler (kun første møte i høynivågruppen er lagt inn foreløpig):

- EK-U 01/17 (07.02.17 - København): første diskusjon – beslutte rammer og innhold
- Ultimo februar: mandat og personer til å sitte i høynivågruppen er avklart
- Uke 11/12 (København el. Oslo): første møte i høynivågruppen
- MR-U 01/17 (04.05.17 - Oslo): kort orientering om arbeidet
- EK-U 02/17 (12.06.17 - Svalbard): status og eventuelle drøftinger

FOTO: UNSPLASH.COM

- Uformelt nordisk direktørmøte (24. - 25.08.17 – Oslo): høynivågruppen presenterer sitt
- foreløpige arbeid – diskusjon (direktørmøtet består av ekspedisjonssjefer/avdelingsdirektører fra fagavdelingene i de nordiske utdanningsdepartementene)
- EK-U 03/17 (12.09.17 - København): høynivågruppen presenterer sitt foreløpige arbeid – diskusjon
- (MR-U 02/17 (01.11.17 – Helsingfors): presentasjon fra høynivågruppen og diskusjon. Ikke endelig avklart – ministermøtet blir kun gjennomført ved behov)
- 1. november: frist for levering av rapporten
- EK-U 04/17 (05.12.17 – København): høynivågruppen legger frem sine anbefalinger - diskusjon og eventuelle beslutninger
- 2017/2018: eventuelle oppfølginger/ beslutninger av rapporten

Budsjett

Det er satt av inntil DKK 150 000 til gruppens arbeid, herunder gruppens reiser og møtevirksomhet.

Kommunikasjon

Det utarbeides et eget opplegg for kommunikasjon av arbeidet. Kommunikasjonsenheten i Nordisk ministerråd vil ha et hovedansvar for dette, men det norske formannskapet vil være behjelpelig.

FOTO: TOMAS LOPATA, NORDEN.ORG

FOTO: MAGNUS FRÖDERBERG, NORDEN.ORG

Även ett starkt utbildningsområde har sina utmaningar. I arbetet med att ge rekommendationer för ett stärkt nordiskt samarbete har högnivågruppen tagit utgångspunkt i de utmaningar som de nordiska länderna står inför på utbildningsområdet. Högnivågruppens förslag följer upp flera av dessa utmaningar, men inte alla då vissa bäst kan lösas på nationell nivå. Högnivågruppen anser därför att man i ett framtida förstärkt nordiskt samarbete närmare bör undersöka hur de enskilda länderna med fördel kan samarbeta kring dessa utmaningar, vilka gemensamma ambitioner länderna vill formulera och vilka samarbetsinstrument som kan användas.

Det bör noteras att beskrivningen av utmaningar nedan inte ska ses som uttömmande, att inte alla utmaningar är lika tydliga eller relevanta i alla länder samt att det ligger i sakens natur att listan kommer att förändras med tiden.

1. OJÄMLIKHET OCH UTANFÖRSKAP

Tyvärr finns det många unga – ofta pojkar från familjer utan utbildningstradition – som inte klarar sig tillräckligt bra i skolan. Generellt sett är det för många unga som inte genomför någon teoretisk utbildning efter grundskolan.

Många och markanta skillnader uppstår under utbildningens gång på grund av elevernas socioekonomiska ställning, fysiska och psykiska utmaningar, språk,

familjesituation och gynnsamma eller ogynnsamma sociala miljö. Det uppstår skillnader mellan invandrare och icke-invandrare liksom mellan könen. Utanförskap och bristande anknytning till lokal och nationella samhällen kan bland annat leda till att ungdomen blir radikaliserad. Radikalisering av ungdomar som inte känner tillhörighet i samhället är ett växande problem. Utmaningarna för skol- och utbildningssystemet är att bidra till att hjälpa eleverna att lära sig demokratiska principer och kritiskt tänkande. På så sätt kan ungdomar utveckla motståndskraft mot odemokratiska attityder, radikaliserad och våldsam extremism.

Vi har inte tillräckliga kunskaper om vad elever och studenter erbjuds, vad som fungerar och inte eller hur det går för dem senare i livet. Vi vet inte tillräckligt om hur skolor ska arbeta med elevers fysiska och psykiska välbefinnande. Vi vet inte tillräckligt om hur vi bäst integrerar nyanlända – flyktingar och invandrare – i utbildningssystemet.

2. FRAGMENTERING OCH STRUKTURELLA UTMANINGAR

De demografiska förändringarna och förflyttningen från glesbygd till städer är en utmaning som väcker frågan om hur ett land bäst kan leverera hög kvalitet på alla utbildningsnivåer i hela landet. Digitaliseringen blir en viktig aspekt – och kanske ett verktyg – i denna strävan.

Norden är en av världens starkaste universitetsregioner, men fragmenteringen av utbildningssystemen med de många små och isolerade akademiska miljöerna utgör ett hot mot vår i övrigt starka position. Strukturellt samarbete kräver alltid vilja och resurser från utbildningsinstitutionerna själva, men också stöd från regeringshåll.

Arbetet och insatsen för att stärka den så kallade SAK-processen (samarbete, arbetsdelning, koncentration) inom högre utbildning måste stärkas för att vi ska kunna bevara och utveckla vår mycket starka position inom högre utbildning och forskning.

3. UNDERVISNINGENS KVALITET

I flera länder i Norden presterar många grundskoleelever för dåligt i läsning, skrivning och räkning/matematik. Det får stora konsekvenser för deras senare utbildningsval och deltagande i arbetslivet.

Lärarprofessionen är helt avgörande för undervisningens kvalitet samt för lärande och studiemiljöer. I flera av de nordiska länderna finns ett behov av att stärka och vidareutveckla lärarutbildningarna så att dessa i högre grad grundar sig på forskning och stödjer aktuella utmaningar i skolornas vardag.

Lärarkyrket är så viktigt att vi i Norden måste sträva efter att skapa incitament och göra det attraktivt för de mest begåvade studenterna att utbilda sig till och arbeta som lärare.

Lärare måste löpande ha tillgång till verktyg för att kunna förstå, involvera och på ett säkert sätt förhålla sig till de digitala tekniker och redskap som kommer att prägla och förändra undervisning och lärande under de kommande åren.

Kvalitet i den högre utbildningen står på dagordningen både för EU-samarbetet och för det nordiska samarbetet. Metoder för att involvera studenter i kvalitetsarbetet och i gemensamma metoder och indikatorer för kvalitetsmätning är potentiella områden för nordiskt samarbete.

4. KREATIVITET, DIGITALISERING OCH NYA LÖSNINGAR

Grundskolan ska kunna ge eleverna lust, incitament och verktyg att arbeta kreativt och arbeta med innovation och entreprenörskap.

Det blir allt viktigare att eleverna tillägnar sig digitala färdigheter, och detta måste ske redan tidigt i grundskolan. Skolan och undervisningen ska utvecklas så att eleverna blir motiverade och får de färdigheter som krävs i ett digita-

liserat samhälle. Utbildningssektorn har i bred bemärkelse ansvar både för digitalisering av undervisningen och för att säkerställa den digitala kompetensen hos elever, studenter, lärare och befolkningen som helhet.

Elever och studenter använder sig i allt högre grad av digitala tjänster och plattformar som utvecklats i andra länder, ofta engelskspråkiga. Lärandet flyttas från nationella läroböcker och kompendier till plattformar, databaser och tjänster.

Vi i Norden måste kunna bidra till utformningen av den digitaliserade skolan. Norden måste samarbeta om att etablera en digital infrastruktur som ser ut att bli dyrare och dyrare.

Vi måste utforska hur våra skolor och utbildningsinstitutioner ska se ut i framtiden. Hur bör den fysiska utformningen se ut när digitalisering och innovation sätter sin prägel på undervisningen och kunskapsinhämtningen? Vad krävs för att skapa lärandemiljöer i världsklass?

När det gäller högre utbildning utnyttjas inte de digitala plattformarna fullt ut i undervisningen idag. Samarbetet kring nordiska *Massive Open Online Courses* (MOOCs) borde kunna effektiviseras.

5. FRÅN UTBILDNING TILL ARBETSLIV OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE

Vi måste bli bättre på att motivera eleverna att välja yrkesutbildningar som är viktiga på framtidens arbetsmarknad. Kan vi få fram tillräckligt många sakkunniga och kompetenta yrkesutbildade på de områden där vi behöver dem? Det är också viktigt att eftersträva en jämn könsfördelning i yrkesval redan i ett tidigt skede.

Vi måste bli bättre på att integrera utbildningssystemet med arbetsmarknaden genom praktik, kombination av teori och praktik på gymnasienivå samt kontakt med och deltagande på arbetsmarknaden under utbildningen. Vi måste i ännu högre grad koppla skola och utbildning till samhället i övrigt: näringsliv, arbetsplatser och civilsamhälle.

Alla länder i Norden har ett växande behov av vidareutveckling, livslångt lärande och fortbildning under hela livet. Våra utbildningsinstitutioner och -system måste kunna leverera detta i samspel med arbetsmarknadens parter. Här behövs nytänkande och utveckling, som också utnyttjar nya och digitala verktyg. En annan aspekt är längden på utbildningar inom högre utbildning. Dessa är idag generellt sett för långa. Vi i Norden måste se till att våra studenter blir färdigutbildade i ungefär samma ålder som studenter i många andra europeiska länder.

När det gäller högre utbildning krävs en ny typ av samarbete som inbegriper innovationsutveckling, arbetsliv och näringsliv samt utbildningsinstitutioner. Det är viktigt att vi i Norden delar med oss av våra erfarenheter av framgångsrika metoder för att främja och stötta insatser för ett sådant samarbete.

Om Norden ska leva upp till ambitionen att vara världens mest integrerade region måste vi kunna utbilda oss hos varandra och även använda våra utbildningar i varandras länder.

Men vi har fortfarande en lång väg kvar. Diplom och examina från ett nordiskt land är inte alltid jämförbara, och än mindre gångbara i andra nordiska länder. Det står i vägen får ambitionen att vara en integrerad region.

6. NORDEN I VÄRLDEN

Många nordiska utbildningsinstitutioner har nära relationer till utbildningsinstitutioner i andra delar av världen. Och den globala efterfrågan på utbildning stiger snabbt. Många av våra utbildningsinstitutioner tar vara på möjligheten till utbildningsexport, både genom att utlänningar erbjuds utbildning här i Norden och genom att "nordisk utbildning" levereras i andra delar av världen. Trots goda initiativ står de nordiska länderna

inför ganska likartade utmaningar på detta nya fält och den nya marknaden för utbildningsexport.

Norden upplever just nu ett enastående starkt intresse och stor nyfikenhet från stora delar av världen. Det ser dock ut som om resten av världen uppfattar Norden som en mer integrerad region än vi själva gör. Vi i Norden vet ofta inte vad som utgör den nordiska identiteten. Deltagande i *Nordic Master Programme* och *Erasmus* program ger studenter utanför Norden möjlighet att studera i de nordiska länderna. Mer kan dock göras för att öka medvetenheten om möjligheterna och utbudet i Norden. Möjligheten till gemensamma marknadsföringsinsatser för nordisk utbildning och forskning bör undersökas närmare.

7. POLITISK STYRNING OCH UTVECKLING

Vi har en lång och viktig tradition av långtgående självständighet hos våra högre utbildningsinstitutioner. Men på senare år har också utbildningsinstitutioner och skolor under högskolenivå blivit alltmer självständiga och därmed börjat konkurrera med varandra.

Den höga graden av självstyre hos institutionerna gör det svårt för stat och centrala myndigheter att utöva sin styrning och ha ett markant politiskt

inflytande på utbildningsområdet. Det stora antalet aktörer och intressenter samt komplexa juridiska och ekonomiska styrmetoder spelar också stor roll.

Detta väcker den centrala frågan: Hur kan man på ett sätt som respekterar aktörernas självstyre stödja, vägleda och påverka i den riktning som politikerna önskar?

Nordiska ministerrådet
Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

Ministrarna för utbildning och forskning (MR-U) har i sitt samarbetsprogram satt som mål att Norden även i framtiden ska vara en ledande region för kunskap och välfärd. I detta sammanhang genomfördes ett strategiskt arbete inom utbildningsområdet som syftar till ett förnyat och förstärkt nordiskt utbildningssamarbete, vilket ska bidra till att ge konkreta lösningar på de utmaningar vi har idag och framtiden.

Gruppen bakom rapporten är tidigare gymnasie- och kunskapslyftsminister Aida Hadzialic, departementsråd Petter Skarheim och kansler Thomas Wilhelmsson.

ANP 2017:777
ISBN 978-92-893-5241-3 (PRINT)
ISBN 978-92-893-5242-0 (PDF)
ISBN 978-92-893-5243-7 (EPUB)